

Kemikaliehantering

Syftet med det här bladet är att övergripande informera företag om kemikalier regelverket samt om hur man ska hantera kemikalier i sin verksamhet för att minimera kemikalieutsläpp och föroreningsrisker.

Som verksamhetsutövare ansvarar du för att kemikalier och farligt avfall hanteras så säkert som möjligt. Tänk på följande:

- Ha koll på vilka kemikalier som hanteras i verksamheten. Företag som bedriver tillstånds- eller anmälningspliktiga verksamheter enligt miljöbalken är skyldiga att förteckna följande uppgifter om sina kemiska produkter¹ som kan innebära risker från hälso- eller miljösynpunkt:
 1. Produktens namn
 2. Omfattning och användning av produkten,
 3. Information om produktens hälso- och miljöskadlighet
 4. Produktens klassificering utifrån hälso- eller miljöfarlighet.
- Regelbundet bedöm och dokumentera riskerna med hantering av kemikalier från hälso- och miljösynpunkt
- Använd tekniska skyddsåtgärder och lämpliga förvaringskärl
- Ha en tydlig ansvarsfördelning inom företaget
- Se till att all personal som hanterar kemikalier och farligt avfall har den kunskap som behövs och tillgång till tydliga instruktioner
- Ha beredskap om olyckan är framme. Inom företaget ska det finnas en handlingsplan med rutiner för åtgärder vid en olyckssituation

Val av kemikalier: substitutions- eller produktvalsprincipen

Det är viktigt att du ställer krav på de produkter som köps in. Farliga kemiska produkter ska ersättas av mindre farliga så att risken för skador för hälsa och miljö blir så liten som möjligt. PRIO är kemikalieinspektionens verktyg med utfasnings- (de farligaste ämnena) och prioriterade riskminskningsämnen, som hjälper företag i produktvalet för att minska riskerna för hälsa och miljö från kemikalier. Mer info om PRIO finns på www.kemi.se.

¹ Samma regler gäller biotekniska organismer. En mall för kemikalieförteckningen finns att ladda ner.

Produktregister

Kemiska produkter ska anmälas till kemikalieinspektionens produktregister av företag som tillverkar, förpackar, överlåter eller för in dem till Sverige. Detta gäller om den årliga volymen är minst 100 kg per produkt. Företaget ska också, oavsett volym, anmäla verksamheten till produktregistret. Mer info finns på www.kemi.se.

Förvaring av kemikalier

Kemikalier ska förvaras i tättslutande emballage som inte påverkas av innehållet. Det är inte tillåtet att låta ex. lösningsmedel dunsta av. Kemikalier som kan reagera med varandra ska förvaras fränskilda. Förvaringskärl ska väl synligt vara märkta med uppgifter om innehåll. Som regel får inte olika typer av farligt avfall blandas. Lagrings- och uppställningsplatser för flytande kemikalier och farligt avfall ska invallas.

Om en invallning används för några kärl så ska den rymma det största förvaringskärls volym plus 10 procent av de övriga kärlets volym.

Där det finns risk för spill och stänk kan olika åtgärder vidtas. Kärl av t.ex. plast eller plåt kan placeras under kranar på liggande fat och under liknande tappställen. Vid maskinarbetsplatser kan du lägga ut absorberande dukar eller mattor som kontinuerligt suger upp spill. För att samla upp ett utsläpp kan absorptionsmedel i lös vikt eller i form av mattor användas. Om inget särskilt medel finns tillgängligt kan sågspån, sand eller jord användas. Förbrukat absorptionsmedel ska i regel tas omhand som farligt avfall. Sanera snabbt!

Dessa regler går främst ut på att arbeta förebyggande. Undantag från dessa krav kan göras i samråd med miljö- och hälsoenheten beroende på omständigheter i varje enskilt fall. I vissa fall kan ytterligare krav ställas, t.ex. inom särskilt känsliga områden, vattenskyddsområden eller nära vattendrag.

Utomhus

Förvaring ska ske så att spill eller läckage inte når mark, vattendrag, dagvattenbrunnar etc. Invallningen ska utformas så att den inte fylls med nederbörd. Där risk finns för påkörning ska påkörningsskydd finnas. För att undvika rostangrepp kan fat placeras på pall istället för direkt på marken.

Inomhus

Lagring får inte ske så att det finns risk för utsläpp till golvavlopp och vidare till spill- eller dagvattennätet. Förrådsrum kan fungera som invallning under förutsättning att det saknar golvavlopp och har förhöjd tröskel runt hela rummet alternativt att golvet är nedsänkt. Invallning krävs om det finns golvavlopp eller otätheter i golv. Avloppsbrunnar kan också pluggas igen helt eller tillfälligt med lock eller krage. Otätheter i golv eller väggar kan tätas. I vissa fall kan avloppet förses med en avstängningsventil som normalt hålls stängd.

För cisterner som omfattas av Naturvårdsverkets föreskrifter om skydd mot mark- och vattenförorening vid lagring av brandfarliga vätskor, finns det särskilda krav².

Klassificering, märkning och förpackningar

De som tillverkar/importerar en kemisk produkt till Sverige har ansvar för att utreda produktens hälso- och miljörisker samt informera konsumenter om dem genom klassificering och märkning av produkten. Märkningen av kemiska produkter ska från 2017 följa kraven i CLP³, med undantag för kvarvarande på arbetsplatser produkter märkta med gamla orangea symboler.

Gällande märkning av kemiska produkter

Det ställs vissa krav på utformning av förpackningar med farliga kemiska produkter som säljs till allmänheten. I vissa fall krävs det barnskyddande förslutning och/eller kännbar varningsmärkning för synskadade. Återförsäljare har ett delat ansvar med producenter för att dessa regler uppfylls.

De som släpper ut kemiska produkter på marknaden ska även lämna säkerhetsdatablad (SDB) till den som yrkesmässigt använder produkten. SDB ska informera om produktens farliga egenskaper, risker och eventuella skyddsåtgärder. SDB ska vara skrivet på svenska för produkter som säljs i Sverige. SDB ska finnas tillgängliga för personalen som hanterar kemikalierna. Mer info finns på www.kemi.se.

² Naturvårdsverkets föreskrifter NFS 2003:24 om skydd mot mark- och vattenförorening vid lagring av brandfarliga vätskor

³ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1272/2008

Tillstånd för särskilt farliga kemikalier

Försäljning och privat bruk av mycket farliga kemiska produkter kräver särskilt tillstånd. Särskilt farliga produkter är sådana som klassas som:

	Akut toxicitet i farokategorier 1,2 och/eller 3
	Cancerogenicitet i farokategori 1A eller 1B Mutagenicitet i könsceller i farokategori 1A eller 1B Reproduktionstoxicitet i farokategori 1A eller 1B Specifik organotxicitet - enstaka exponering i farokategori 1 eller Specifik organotxicitet - upprepad exponering i farokategori 1
	Frätande i farokategori 1A

Tillståndet ska sökas hos länsstyrelsen i det län där verksamheten bedrivs. Undantaget från tillståndskravet är försäljning av natrium- och kaliumhydroxid, kromater, stenkolstjära, explosiva varor, flussmedel, konstnärsfärger i pastaform, eldningsoljor eller ammoniakgas avsedd som kylmedel i kylsystem för fritidsbåtar samt bränslen för motordrift (förutom yrkesmässig överlåtelse av metanol). Försäljning av tillståndspliktiga produkter omfattas av anteckningsplikt.

Lagstiftningar

Reach⁴ är en EU-förordning som trädde i kraft 2007. Reach är mer omfattande än tidigare lagstiftning och införs stegvis inom hela EU. Parallellt med Reach kan även andra lagar och föreskrifter gälla från andra myndigheter, bl.a. Naturvårdsverket, Kemikalieinspektionen, Läkemedelsverket, Arbetsmiljöverket samt Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.

⁴ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1907/2006 av den 18 december 2006 om registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier

Vid olycka eller spill

När ett läckage eller spill trots allt inträffar, är det viktigt att agera snabbt och rätt.

Kontakta följande myndigheter:

- Larma via SOS Alarm, 112
vid akut situation med risk för människors hälsa, miljö och egendom
- 0660-787 50
Räddningstjänsten, vid händelser med brandfarlig eller explosiv vara
- 0660-880 00 (kommunens växel)
Samhällsbyggnadsförvaltningen, miljö- och hälsoenheten⁵

Efter akuta insatser vid en olycka kan sanering av t.ex. förorenade jordmassor eller vattendrag behövas. Kommunen gör en bedömning i vilken utsträckning provtagning och sanering behöver göras. Vid större kemikalieolyckor informeras allmänheten.

⁵ Företag som omfattas av förordning om verksamhetsutövares egenkontroll är skyldiga att underrätta tillsynsmyndigheten om alla olyckshändelser som kan orsaka olägenheter för människors hälsa eller miljön. Annars kan miljöstraffavgift utdömas.

